

Foglalkoztatási helyzetkép - IKT szektor

Foglalkoztatás és digitalizáció

Napjainkban egyre gyakrabban hallunk vészjósló adatokat a munkanélküliség mellett megjelenő szakképzett munkaerőhiányról, amely már nemzetközi viszonylatban elterjedt jelenség. A foglalkoztatási mutatókat áttekintve láthatjuk, hogy az informatika szakterületen erőteljes hiányosságok mutatkoznak, amelyek a gazdasági mutatókra is negatív hatást gyakorolhatnak, ezért jelen írásban ezt, a foglalkoztatás területén markánsan megjelenő szakterületet tekintem át. Napjainkban az IKT terület olyan erősen meghatározó piaccgazdasági szempontból is, hogy a területen mutatkozó humán erőforrás hiány, az esetlegesen kieső termeléssel és innovációval együttesen veszélyes hatással lehet hazánk versenyképességére is. Kormányzati szempontból szintén prioritást élvez az IKT szektor fejlesztése. Jelenleg Magyarország GDP-jének mintegy 12%-a származik az infokommunikációs és az IT ipar termeléséből, továbbá az OECD országai közül kimagaslóan magas a szektorban foglalkoztatottak száma. A szakterület hazánkban, a humán erőforrás-fejlesztésével a gazdaság egyik kitörési pontjává válhat.¹

A gazdasági szempontból is igen nagy jelentőségű informatikai szektorban – a szektor hazánkban a nemzetgazdasági foglalkoztatás 4,1%-át, a versenyszféra 6,2%-át adja - azonban a nemzetközi elemzések is súlyos munkaerőhiányt prognosztizálnak. A hazai informatikai munkaerőpiacon jelenleg 22 000 új állás tölthető be. Ez a bővülés a közvetett multiplikátor-hatásokkal összesen 72 000 embernek adhat munkát a nemzetgazdaságban. (BellResearch, 2015)

Alapvetően több szempontból is aggályos az informatika szakterület munkaerőjében mutatkozó hiányosságunk: fejlett társadalmunkban, az IKT eszközök használatával rohamos fejlődés figyelhető meg, melyek fejlesztése egyelőre biztosított, viszont a felhasználók körében is szükséges a felzárkózás. Nem minden digitális tudással rendelkező emberből lesz programozó, illetve nem is kell, hogy az legyen. „A teljes IKT iparnak elemi érdeke, hogy eszközeiket minél jobban értsék a felhasználók. Egyre nagyobb a szakadék a programok előállítói és felhasználói között.” (Devenkár, 2015: oldalszám nélkül-digitális forrás) Különösen fontos azonban megjegyeznünk, hogy a rohamosan fejlődő technológia megteremt olyan eszközöket, melyekkel sok kétkézi munkás válhat pótolhatóvá, az emberi elmét, az abban rejlő innovációt és fejlesztéseket azonban nem lehet teljes egészében pótolni. Korábban is számos gyártósor bevezetésével kerültek utcára munkások, akiket pontosabb és gyorsabb gépek munkájával helyettesítettek. A gépek tudnak összeszerelni, faragni, beléptető rendszerekkel helyettesíthetik a jegyszedőket és az önjáró autók fejlesztésével egy idő után sofőrökre sem lesz szükség, a programozóink azonban nem pótolhatók teljes egészben. Az informatikai üzletág fejlődése szempontjából a humán erőforrás minősége és mennyisége meghatározó jelentőséggel bír.

Valamennyi EU-s tagország munkaerő-piaci helyzetének vizsgálata során egy-egy helyi adottság, a nemzeti értékrendek,

gazdaságpolitikai irányelvek alapján eltérő válaszokat adnak. Hazánk meghatározó irányelvei, illetve bürokratikus sajátosságai mellett nem mehetünk el szó nélkül. Tartózkodnunk kell attól, hogy általánosítsuk a piaci szektor és az állami szféra közötti különbséget, de az oktatás és a munkaerő-piac kapcsolatának jelentősége szempontjából nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a képzések túlnyomó többsége állami szerepvállalással valósul meg, míg a munkáltatók jellemzően a piaci szektorban foglalkoztatják az informatikusokat. Nem tudjuk elégszer hangsúlyozni a munkáltatói oldalon mutatkozó elvárások és elégedettség közötti reláció optimalizálásának jelentőségét, melynek alapvető feltétele az oktatás és a munkaerőpiac kapcsolatának erősítése. A törekvések támogatása során nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tényt, hogy a két szektor merőben eltérő elvekkel, működési mechanizmussal bír.

Magyarországon 2014 decemberében jelent meg a 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Infokommunikációs Stratégia. A stratégia megalkotásának elsődleges célja, hogy átfogó képet adjon a magyar információs társadalom és IKT piac jelenlegi helyzetéről, továbbá megfogalmazza a kívánatos célállapotot, melyet összehangol a 2014-20-as uniós tervezési ciklus egyes intézkedéseivel. A stratégiai az alábbi négy pillérré épül:

- Digitális infrastruktúra
- Digitális kompetenciák
- Digitális gazdaság
- Digitális állam

Az egyes pillérekhez kapcsolódó különböző intézkedések közvetett, vagy közvetlen formában gyakorolnak hatást az IKT szektorban jelentkező munkaerőhiányra. Az intézkedések között megjelenik az általános IKT kompetenciák fejlesztése, amely bár nem az informatikus szakemberállomány elsődleges képzését biztosítja, de a munkaerő-piaci felzárkózást, illetve támogató tevékenységet elősegíti, illetve bekapcsolódik a digitális gazdaságba. Ugyanilyen terület például az infrastruktúra fejlesztése, szélessávú internet hozzáférés biztosítása is. További lényeges eleme a stratégiának a K+F+I tevékenységek támogatása a kutatásfejlesztési beruházásokon túl a már meglévő kutatóintézetek bekapcsolódásával. Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy (Szabó, 2011) szerint a tehetségek felgyorsítják a technológiai fejlődést, az új technológiák növelik a tehetségek iránti keresletet. Tehát az innováció eredményeként megvalósuló technológiai újítások, illetve az újabb fejlesztések iránti igény további szakembereket igényelhet majd. A Stratégia digitális gazdaság elnevezésű pillérének célrendszere között azonban az IKT szektor támogatása mellett célként került megfogalmazásra, hogy 2020-ra jelentős mértékben csökkenjen a mennyiségi és minőségi IKT szakemberhiány.

¹ Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020

Az elmúlt hónapban jelentette be a Kormány, hogy a piaci szereplők és a gazdasági érdekképviseletek bevonásával számos intézkedést foganatosítanak a digitális munkaerőhiány pótlására vonatkozóan. Az illetékes szaktárca a jövőben Digitális Munkaerő Program² címmel egy olyan cselekvési terv kidolgozását tervezi, amely a hazánkban kialakult informatikus munkaerőhiány enyhítésén túl valamennyi munkavállaló digitális kompetenciáinak fejlesztését célozza meg. Az intézkedések között többek között bevezetésre kerülnek a rövid ciklusú, munkaerő-piaci igényekre gyorsan reagáló képzési formák. A tervek szerint új célcsoportokat vonnak be a képzésekbe, az e-learning lehetőségek kiterjesztésével a rendszer minden szintjén csökkentik a képzésekbe való belépési korlátokat, továbbá bővítik a tanulói kedvezmények és támogatások körét. A program keretén belül törekvések irányulnak a rendszer rugalmasságát elősegítő a felnőttképzési szabályok megváltoztatására, valamint a szakmaszerkezeti döntések és a munkaerő-piaci igények összehangolására. Konkrét intézkedésként már várhatóan nyáron (2017) elindul egy informatikai fejlesztő karrier program, illetve az InfoTanár Mentor Program kiterjesztésével növelik a naprakész tudással rendelkező informatika tanárok számát. A bejelentés alkalmával kiemelték, hogy napjainkra a digitális eszközök használata nélkülözhetetlené vált valamennyi munkakörben, a vállalkozások és munkavállalók digitális felkészülésének üteme és minősége jelentős hatással van a magyar gazdaság versenyképességére. A tervezett program az oktatás-képzési rendszer és a munkaerőpiac egészére kiterjedne. A digitális készségek elterjesztését megelőzően látnunk kell, hogy az oktatási rendszer az alapvető készségek átadásában is nehézségekkel küzd. A kapcsolódó intézkedések között szerepel a digitális infrastruktúra megteremtése, a pedagógusok releváns kompetenciáinak fejlesztése, valamint a digitális kultúra elterjesztése.

Informatikai szakemberképzés

Hazánkban a tudás kialakításában különböző típusú oktatási intézmények vesznek részt, melyek munkája azonban akkor tud a leghatékonyabban működni, ha figyelembe veszik a „megrendelő” vagyis a munkaerőpiac igényeit. Amint azonban kézhez kapja a munkáltató a munkaerőt, a saját eredményessége érdekében már az ő felelőssége, hogy milyen hatékonysággal gazdálkodik az emberi tudással. Egy általánosan a szakemberhiány és a hazai gazdaságfejlesztés kapcsolatát vizsgáló kutatás eredményei szerint 2020-ig a munkanélküliek jelentős átképzése mellett további inaktív és külföldiek bevonása is szükséges. Amennyiben pedig további gazdasági növekedési célok kerülnek megfogalmazásra, előreláthatóan 135-190 ezer diplomásra, 100-160 ezer érettségivel rendelkezőre és 26-70 ezer szakmával rendelkező munkavállalóra lenne szüksége a magyar gazdaságnak a munkanélkülieken felül. (Ádler-Stocker, 2012)

A hazai szakemberképzéshez kapcsolódóan fontosnak tartom két kulcsfontosságú szereplő, a munkaerőpiac és az oktatás kapcsolatának jelentőségére is felhívni a figyelmet.

Az oktatást/képzést tervező szakemberek és a munkaerő-piaci szereplők párbeszédének hiánya kedvezőtlenül hat valamennyi résztvevőre: a munkaerőpiac nem feltétlenül azt kapja, amire szük-

sége lenne, a munkavállaló pedig csalódott, ha az általa megszerzett tudást nem találja elegendőnek az álláskeresés során.

„A magyar szakképzés és felnőttképzés egyik legnagyobb problémáját ma az jelenti, hogy a szakképzési és felnőttképzési intézményrendszer és a munkaerőpiac változásai egymástól szinte teljesen függetlenül zajlanak.” (Kálmán, 2009:200)

A munkaerő-piaci elvárásokhoz igazodó tervezés lehetővé tenné, hogy a munkaadók számára szükséges ismeretanyaggal, valamint az elvárt kompetenciákkal is rendelkezzenek a munkavállalók. A felnőttképzés, valamint az élethosszig tartó tanulás intézménye pedig lehetővé teszi a munkaerő-piaci elvárásokhoz történő folyamatos alkalmazkodást.

Ahhoz, hogy az oktatási szereplők naprakészen, az aktuális képzést tudják nyújtani, folyamatosan figyelemmel kell kísérniük a munkaadók változó igényeit, az oktatáspolitikai változását, az egyes területeken jelentkező túlképzést, illetve alulképzést. Mondhatjuk tehát, hogy mindenki előtt egy lépéssel kell járniuk a sikeres és hasznos képzési paletta kialakításához.

Az iskolarendszer egészét tekintve a szakképzés és a felsőoktatás területén valósul meg az informatikai szakemberképzés, azonban azt fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy az oktatási rendszer egyes elemeit önmagukban nem szerencsés vizsgálni. Alapvetően egy alulról felfelé épülő rendszerről van szó, az igények azonban mégis a legmagasabb szinten, a kimeneti pont esetében jelentkeznek. Tehát, amíg az érintett középfokú végzettséget nyújtó intézményeknek, illetve a felsőoktatásnak célszerű a munkaerő-piaci elvárásokhoz alkalmazkodva kialakítaniuk a képzési palettájukat, addig az alapfokú oktatásnak szükséges megteremtenie ehhez a megfelelő bázist. Így az informatikai szakemberképzés esetében sem feledkezhetünk meg az oktatási rendszer komplexitásáról.

Pálfi Nóra

Felhasznált irodalom

1. Ádler Judit, Stocker Miklós (2012): Kompetencia alapú, output orientált oktatás az ideális foglalkoztathatóság érdekében. Vállalatgazdaságtan Intézet, Budapest.
2. Szabó Katalin (2011): Állandósult túlkereslet a tehetségi piacon. Vezetéstudomány, 42. 11. sz. 2-15.
3. Kálmán Anikó (2009): Hogyan változtak a nevelés és oktatás kulcsfontosságú problématerületei? – A szakképzés és a felnőttképzés. in: Szárny és Teher: A magyar oktatás helyzetének elemzése – háttéranyag 195-200.
4. A hazai informatikus és IT-mérnök képzés helyzetének, problémáinak, gátló tényezőinek vizsgálata, Összefoglaló tanulmány, BellResearch, 2015. <http://ivsz.hu/wp-content/uploads/2016/03/a-hazai-informatikus-es-it-mernokkepzes-helyzetenek-problemainak-gatlo-tenyezoinek-vizsgalata.pdf> Letöltés dátuma: 2017.01.04.
5. Devenkár István: Tanítsunk-e általános iskolásoknak robotprogramozást? <http://bitport.hu/tanitsunk-e-altalanos-iskolasoknak-robotprogramozast> Letöltés dátuma: 2017.01.05.
6. Digitális Munkaerő Program <http://ivsz.hu/hirek/bejelentettek-a-digitalis-munkaero-program-indulasat/> Letöltés dátuma: 2017.04.14.
7. Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020 <http://2010-2014.kormany.hu/download/b/f/d/21000/Nemzeti%20Infokommunik%C3%A1ci%C3%B3s%20Strat%C3%A9gia%202014-2020.pdf> Letöltés dátuma: 2017.01.04.

² <http://ivsz.hu/hirek/bejelentettek-a-digitalis-munkaero-program-indulasat/>